

OBRAZ POLSKIEGO OJCOSTWA NA TLE EPOKI

Ks. Prof. Dr hab. Jan Zimny – KUL STALOWA WOLA

Ur. w 1952 roku w Bojanowie. W l. 1976-82 studia filozoficzno-teologiczne w WSD w Przemyślu. W r. 1990 licencjat z teologii zaś w r. 1991 doktorat z katechetyki na KUL a następnie studia z pedagogiki. W r. 2005 doktorat a w 2006 r. habilitacja z pedagogiki. W r. 2010 tytuł profesora z pedagogiki. Obecnie profesor nauk humanistycznych z zakresu pedagogiki katolickiej. Wykładowca w wielu jednostkach uczelnianych w kraju i za granicą. Organizator ośrodka młodzieżowego, wielu konferencji krajowych i zagranicznych, sesji naukowych, kursów i szkoleń. W l. 2007-2008 prodziekan WZNoS KUL, w l. 2009-2010 dziekan Wydziału Zamiejscowego Prawa i Nauk o Gospodarce KUL w Stalowej Woli oraz pełnomocnik Rektora KUL ds. organizacji Filii KUL w Stalowej Woli. W l. 1999-2010 Dyrektor Instytutu Teologicznego w Sandomierzu. Autor wielu monografii i publikacji zbiorowych, artykułów naukowych opublikowanych w Polsce i za granicą. Ekspert MEN ds. awansu zawodowego nauczycieli. Redaktor naczelny czasopism naukowych: „Pedagogika Katolicka”, „Pedagogia Ojcostwa”, „Katolikus Pedagogia”. Promotor wielu prac naukowych, w tym kilku doktoratów. Wieloletni Prezes Oddziału Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Sandomierzu, Akademickiej Rady Pedagogów Katolickich w Sandomierzu oraz Międzynarodowej Rady Pedagogów Katolickich w Ružomberku na Słowacji. Założyciel Międzynarodowej Rady Pedagogiki Katolickiej, autor strony internetowej „Pedagogika Katolicka” (www.pedkat.pl).

WSTĘP

Zagadnienie ojcostwa w ostatnim czasie zeszło ze stron czasopism, periodyków, dyskusji, tematyki konferencji. Na to miejsce pojawiło się wiele innych zagadnień, kwestii niekoniecznie istotnych dla człowieka, czy społeczeństwa. Rozwój różnego rodzaju technik informatycznych, rozwój nowych stylów życia, kultury życia, włączył do wielu dyskusji nowe - aczkolwiek nie koniecznie istotne - tematy. Pomijam w tym miejscu kwestie kontrowersyjne, jak np. związki tej samej płci czy ruchy feministyczne, często tematy zakompleksionych i nieszczęśliwych grup. Jest to odrębne zagadnienie, wymagające odrębnej a razem szczegółowej analizy i także wielu badań.

Autor artykułu świadom utraty w ostatnim czasie znaczenia roli ojca w rodzinie, społeczeństwie, podjął się przeprowadzenia badań empirycznych na temat

ojcostwa wśród studentów Wydziałów Zamiejscowych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła w Stalowej Woli – na kierunku pedagogika i prawo. Badania te miały posłużyć na uzyskanie odpowiedzi: jaki obraz kształtuje się w świadomości studentów na temat ojcostwa? Biorąc pod uwagę, iż są to studenci katolickiej uczelni spodziewać się należy, że obraz ten będzie obiektywny, rzetelny, wiarygodny i pozytywny.

1. MŁODZI TERAŹNIEJSZOŚCI

Spójrzmy na początek, jaka to grupa reprezentatywna wzięła udział w badaniach, jakie zostały przeprowadzone na początku 2012 roku. Otóż badaniami objęto studentów kierunku studiów z prawa i pedagogiki. Studentów prawa w badaniu wzięło udział 126 respondentów, w tym 76 dziewcząt i 50 chłopców. Natomiast z pedagogiki w badaniach

wzięło udział 67 osób, tj. 65 dziewcząt i 1 chłopiec. Zarówno w jednym jak i w drugim przypadku dominującą grupę stanowiły studentki. Ogólnie w badaniu wzięło udział 142 studentek i 51 studentów. (Tabela 1)

Jeśli o grupę wiekową, to największą grupę badanych stanowiła młodzież w wieku 20 lat. W sumie tę grupę stanowiło 92 osoby. Drugą, co do wielkości pod względem wieku stanowili respondenci w wieku 22 lat, w sumie grupę tę stanowiło 31 osób, a pozostałe grupy w wieku 21, 23 lat liczyły po 29 osób. Na uwagę też zasługuje grupa piąta składająca się z czterech roczników, czyli w wieku 24,

25, 27 i 28 lat. W sumie grupę tę stanowiło 16 osób, tj. 11 dziewcząt i 5 chłopców. (Tabela 2)

Kolejne pytanie postawione respondentom dotyczyło ilości rodzeństwa. Jak się okazuje ilość rodzeństwa odgrywa ważną rolę w budowaniu obrazu i relacji z ojcem. Im większa ilość rodzeństwa, tym postawa badanych bardziej pozytywna. Nie oznacza to, że jest to powszechne. W wielu przypadkach, osoby mające wiele rodzeństwa narzekają na zachowanie ojca, obraz jego jest dość negatywny. (Tabela 3)

Największą grupę studentów stanowią ci, którzy posiadają jedno rodzeństwo (49

1. Określ swoją płeć!

Liczba studentów	Studentki	Studenci	Razem
	L	L	L
Prawo	76	50	126
Pedagogika	65	1	66
Ogółem	141	51	192

2. Określ swój wiek

Wiek studentów	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
20 lat	42	20	29	1	71	20
21 lat	7	6	14	-	21	6
22 lata	10	9	12	-	22	9
23 lat	10	10	7	-	17	10
24,25,27,28	4,2,1,1	5	1,1,1	-	11	5
Ogółem	77	50	65	1	142	50

3. Ile masz rodzeństwa?

Ilość rodzeństwa	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
1	31	22	18	1	49	23
2	16	16	29	-	45	16
3	11	6	9	-	20	6
Więcej niż 3	7	3	5	-	12	3
brak	9	3	4	-	13	3
Ogółem	74	50	65	1	139	51

osób), drugie miejsce zajmuje grupa osób posiadających dwoje rodzeństwa. Dotyczy to zarówno studentów prawa jak i pedagogiki. Dość liczną grupę stanowią osoby będącymi jedynakami czy jedynaczkami w rodzinie, a więc nie posiadający rodzeństwa. Tę grupę stanowi w sumie 16 badanych. W zbliżonej proporcji jest grupa osób posiadająca powyżej 3 osób rodzeństwa. Można więc wnioskować, że wyraźnie zarysowuje się tendencja spadkowa w rodzinach posiadania rodzeństwa.

Nie bez znaczenia pozostaje także kwestia warunków materialnych rodziny. W skali od bardzo dobrych po bardzo złe, poproszono respondentów by określili stan materialny swojej rodziny. Sytuacja ta, jak się okazuje, także ma znaczenie na kreowany obraz własnego ojca. Wielu badanych dostrzega w swym ojcu kogoś bardzo zaradnego bądź ojca, który nie radzi sobie z dzisiejszą sytuacją. (Tabela 4)

Największą grupę badanych zarówno studentów prawa i pedagogiki stanowią

osoby, które sytuację materialną rodziny określają jako dobrą. Tę grupę stanowi 83 osoby. Drugą grupę pod względem ilości to ci, którzy sytuację materialną rodziny oceniają jako wystarczającą (50 osób). Trzecią pod względem ilości wypowiedzi, są ci, którzy uważają sytuację jako bardzo dobrą (26 osób). Jedynie w jednym przypadku wskazano, że sytuacja materialna rodziny jest bardzo zła. Sądząc po odpowiedziach na to pytanie, należy stwierdzić, że generalnie sytuacja materialna rodzin nie jest trudna, co nie oznacza, że jest zbyt optymistyczna. Kontynuacją powyższego pytania, mającego związek z obrazem swego ojca, jest zapewne kolejne pytanie na temat: czy żyje twój ojciec? (Tabela 5)

Jak się okazuje zdecydowana większość badanych posiada ojca, który żyje (178 osób). Jedynie 13 studentów nie posiada ojca, stąd i obraz swego ojca albo nie jest określany, albo jedynie respondenci bazują na obrazie pozostałym po już nie żyjącym ojcu.

4. Jak oceniasz warunki materialne swojej rodziny?

Warunki materialne	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
bardzo dobre	9	5	12	-	21	5
dobrze	35	21	26	1	61	22
wystarczające	16	15	19	-	35	15
dostateczne	12	7	6	-	18	7
słabe	2	2	2	-	4	2
bardzo złe	1	-	-	-	1	-
Ogółem	74	50	65	1	139	51

5. Czy ojciec Twój żyje?

Czy żyje ojciec	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
Tak	70	46	61	1	131	47
Nie	5	4	4	-	9	4
Ogółem	75	50	65	1	140	51

Nieco szczegółowsze pytanie związane z obrazem ojca, było poznanie w jakich relacjach jest ojciec z rodziną? Pytanie to ukazuje postawę ojca a zarazem jego związek z rodziną.

2. ZNACZENIE OJCA W RODZINIE

Ojciec zawsze odgrywał ważną rolę w życiu każdego dziecka. W świetle wiary chrześcijańskiej ojcostwo to jest darem i powołaniem. Co więcej, ojcostwo mężczyzny jest obrazem, odbiciem ojcostwa samego Boga. Ojciec Przedwieczny - od którego pochodzi wszelkie ojcostwo w niebie i na ziemi (Ef 3,14) - powołując mężczyznę do ojcostwa, udzielając mu daru ojcostwa w momencie poczęcia

dziecka, stawia przed mężczyzną istotne zadania do spełnienia wobec wspólnoty rodzinnej.

Aby uzdrowić współczesną rodzinę, zwłaszcza rodzinę polską, trzeba przywrócić autorytet ojca w rodzinie. Brak autorytetu utrudnia, a niekiedy wręcz uniemożliwia mężczyźnie spełnienie jego roli jako męża i ojca, przede wszystkim przekreśla funkcję wychowawczą ojca wobec dzieci. Jest to jedna z podstawowych przyczyn utraty tożsamości przez współczesnego mężczyznę. Poniższe wyniki badań dają odpowiedź na wiele istotnych kwestii. (Tabela 6)

6. W jakich relacjach jest ojciec wobec Twojej rodziny?

Relacje ojca wobec rodziny	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
żyje razem	61	40	57	1	118	41
w separacji	3	-	2	-	5	-
z inną kobietą	3	3	-	-	3	3
poza Polską	2	-	3	-	5	-
z rodzicami	1	1	-	-	1	1
żyje sam	1	-	-	-	1	-
inne - nie żyje	2	4	2	-	4	4
rozwód	1	1	1	-	2	1
Ogółem	74	49	65	1	139	50

7. Jakie wykształcenie posiada Twój ojciec?

Wykształcenie ojca	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
podstawowe	1	3	6	-	7	3
zawodowe	22	9	35	-	57	9
średnie zaw.	15	9	11	1	26	10
średnie techn.	20	11	8	-	28	11
Średnie ogóln.	2	2	2	-	4	2
wyższe zaw.	3	3	2	-	5	3
wyższe mgr	8	10	1	-	9	10
doktorskie	1	1	-	-	1	1
profesor	-	2	-	-	-	2
Ogółem	72	50	65	1	137	51

Trzeba z pewnym zadowoleniem i optymizmem przyjąć, iż zdecydowana większość badanych ma to szczęście, że ojciec żyje z rodziną. Tę grupę stanowi 164 osób badanych, w tym pięciu ojców przebywa tymczasowo zarobkowo poza granicami kraju. Jak pokazuje powyższa tabela po parę osób Badanych ma sytuację, gdzie ojcowie są w separacji, bądź ojcowie nie żyją, albo są w związku z inną kobietą. Na grupę liczącą 192 osoby badane, wydaje się, iż jest to grupa mała, a więc ogólna sytuacja pod tym względem jest raczej pozytywna.

Jak pokazuje analiza wykształcenia ojców ma ona pewien wpływ na budowanie relacji w rodzinie. Z drugiej strony, nie zawsze wyższe wykształcenie warunkuje lepsze relacje ojca w rodzinie. (Tabela 7)

Największą grupę ojców stanowią ci, którzy posiadają wykształcenie zawodowe. Grupę tę stanowi 66 osób. Tak jest w przypadku zarówno studentów prawa jak i pedagogiki. Drugą co do wielkości grupę stanowią respondenci, których ojcowie posiadają wykształcenie średnie techniczne (39 osób). Trzecią grupę w liczbie 36 osób stanowią ojcowie z wykształceniem średnim zawodowym. Pozo-

stałe grupy to raczej niewielkie i oscylują w granicach od paru lub kilku osób. Szczegółowa analiza pokazała, że nie zawsze wyższe wykształcenie ojców warunkuje lepsze relacje z rodziną.

Kolejnym pytaniem było zorientowanie się, kim jest jego ojciec dla badanego? Zaproponowano kilka alternatywnych odpowiedzi. Największa grupa studentów uznała, że ojciec winien być głową rodziny (46 osób) a na drugim miejscu, czyli 45 respondentów uznało, iż ojciec dla nich jest doradcą, opiekunem. Dla kolejnych 26 badanych ojciec jest autorytetem. Generalnie należy przyznać, że wachlarz odpowiedzi jest dość szeroki zawierający w sumie osiem możliwych odpowiedzi. Zapewne należałoby wnikać do dwóch ostatnich odpowiedzi. Jedna z grup nie zauważyła pozytywnych cech u swego ojca (6 osób) zaś druga grupa (12 osób) nie udzieliła żadnej odpowiedzi.

3. ROLA OJCA W RODZINIE

Właściwe spełnienie roli ojca utrudnia bardzo często mężczyźni fakt jego nieobecności w rodzinie. Pomijamy już skrajne przypadki, kiedy np. marynarz czy dyplomata oddelegowany jest na kilka lat

8. Kim dla Ciebie jest Twój ojciec? Wybierz jedno z najbardziej bliskich Ci określeń.

Kim dla Ciebie jest Twój ojciec?	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
przyjacielem	5	7	7	-	12	7
prawdziwym	5	1	4	-	9	1
autorytet	8	13	4	1	12	14
doradca, opiekun	22	9	14	-	36	9
żywiciel rodz.	6	6	10	-	16	6
głową rodziny	17	9	20	-	37	9
brak dobrych cech	3	1	2	-	5	1
Nie wiem	4	4	4	-	8	4
Ogółem	70	50	65	1	135	51

8a. Czy darzysz ojca szacunkiem?

Szacunek wobec ojca	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
Tak	62	44	60	1	122	45
Nie	5	5	4	-	9	5
Nie wiem	6	2	1	-	7	2
Ogółem	73	51	65	1	148	52

9. Jaka jest rola ojcostwa? Uporządkuj odpowiedzi według własnej koncepcji wstawiając w kratki liczby od 1-6. Liczba 1 jest najważniejsza zaś odpowiedź z liczbą 6 najmniej ważna.

Rola ojcostwa	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
przekaz życia	1 - 34	1 - 12	1 - 27	1 - 6	1 - 61	1 - 18
	2 - 6	2 - 4	2 - 8	2 - 0	2 - 14	2 - 4
	3 - 2	3 - 7	3 - 3	3 - 0	3 - 5	3 - 7
	4 - 8	4 - 5	4 - 4	4 - 0	4 - 12	4 - 5
	5 - 8	5 - 5	5 - 6	5 - 0	5 - 14	5 - 5
	6 - 20	6 - 20	6 - 9	6 - 0	6 - 29	6 - 20
wychowanie	1 - 11	1 - 14	1 - 6	1 - 3	1 - 17	1 - 17
	2 - 27	2 - 12	2 - 19	2 - 0	2 - 46	2 - 13
	3 - 23	3 - 12	3 - 18	3 - 0	3 - 41	3 - 12
	4 - 8	4 - 7	4 - 11	4 - 0	4 - 19	4 - 7
	5 - 2	5 - 6	5 - 3	5 - 0	5 - 5	5 - 6
	6 - 1	6 - 0	6 - 2	6 - 0	6 - 3	6 - 0
utrzymanie	1 - 16	1 - 6	1 - 4	1 - 2	1 - 20	1 - 8
	2 - 12	2 - 16	2 - 10	2 - 0	2 - 22	2 - 16
	3 - 14	3 - 11	3 - 10	3 - 0	3 - 24	3 - 11
	4 - 18	4 - 11	4 - 16	4 - 0	4 - 34	4 - 11
	5 - 16	5 - 4	5 - 10	5 - 0	5 - 26	5 - 4
	6 - 11	6 - 3	6 - 9	6 - 0	6 - 19	6 - 3
opieka	1 - 24	1 - 20	1 - 18	1 - 1	1 - 42	1 - 21
	2 - 19	2 - 11	2 - 17	2 - 0	2 - 36	2 - 11
	3 - 17	3 - 9	3 - 13	3 - 0	3 - 30	3 - 9
	4 - 11	4 - 7	4 - 4	4 - 0	4 - 15	4 - 7
	5 - 16	5 - 3	5 - 2	5 - 0	5 - 18	5 - 3
	6 - 9	6 - 1	6 - 0	6 - 0	6 - 9	6 - 1
duchowość	1 - 3	1 - 1	1 - 1	1 - 4	1 - 4	1 - 5
	2 - 7	2 - 4	2 - 2	2 - 0	2 - 9	2 - 4
	3 - 11	3 - 9	3 - 8	3 - 0	3 - 19	3 - 9
	4 - 16	4 - 10	4 - 10	4 - 0	4 - 26	4 - 10
	5 - 15	5 - 12	5 - 16	5 - 0	5 - 31	5 - 12
	6 - 19	6 - 15	6 - 21	6 - 0	6 - 40	6 - 15
wyszkolenie	1 - 0	1 - 0	1 - 1	1 - 0	1 - 1	1 - 5
	2 - 3	2 - 2	2 - 2	2 - 0	2 - 5	2 - 2
	3 - 4	3 - 3	3 - 5	3 - 0	3 - 9	3 - 3
	4 - 13	4 - 11	4 - 11	4 - 0	4 - 24	4 - 11
	5 - 33	5 - 22	5 - 23	5 - 0	5 - 56	5 - 22
	6 - 20	6 - 13	6 - 16	6 - 0	6 - 36	6 - 12

do pracy w odległym kraju. Weźmy życie przeciętnego pracownika. Ile godzin spędza w domu, a ile poza domem? Praca na trzy zmiany, daleki, nużący dojazd. Często ojciec wychodzi do pracy, gdy dziecko jeszcze śpi, a wraca, gdy dziecko już śpi. Bywa i tak, że gdy zmęczony wraca do domu, wita go potok wymówek i narzekania ze strony żony. Jego spotkanie - jakże krótkie - z dzieckiem ma być okazją do wymierzenia sprawiedliwości za wykroczenia dnia dzisiejszego, z którymi nie może poradzić sobie matka. Jednym z największych błędów jest sprowadzenie roli ojca do instancji karzącej. Nic dziwnego, że dziecko oczekuje ze strachem powrotu takiego ojca. To jest paradoks naszych czasów, z którym nie wolno nam się pogodzić: mężczyzna, którego istotne powołanie realizuje się w małżeństwie i rodzinie, nie ma czasu ani dla żony, ani dla dzieci.

Ważnym elementem w budowaniu obrazu swego ojca jest szacunek studenta wobec własnego ojca. Na pytanie czy darzysz ojca szacunkiem, były tylko trzy możliwości wyboru odpowiedzi. Należy z zadowoleniem przyjąć, że zdecydowana większość badanych potwierdziła swój szacunek względem ojca (167 osób). Brak szacunku potwierdziło 14 osób, w tym

10 osób z prawa i 4 osoby z pedagogiki. Swojej opinii nie wyraziło w sumie 9 osób w tym 8 studentów prawa. Jest to raczej pozytywne zjawisko świadczące, iż ojciec nadal pozostaje osobą, która odgrywa duże znaczenie dla młodego człowieka. (Tabela 9)

Nieco bardziej skomplikowanym było kolejne pytanie dotyczące roli ojca w rodzinie. Przy odpowiedzi zaproponowano sześć zasadniczych ról ojca z sześciu stopniową skalą odpowiedzi pod względem ważności. Każdy badany miał określić przy każdej z tych propozycji swoją opinię w skali od pierwszego do szóstego miejsca. Tabela prezentuje dość szeroką gamę odpowiedzi. Jeśli chodzi o przekaz życia, za tą wartością, którą winni spełniać ojcowie jako najważniejszą, pierwszorzędną opowiedziało się 79 studentów. Za wychowaniem, jako rolą ojca, opowiedziało się na pierwszym miejscu 33 osoby. Na drugim miejscu za tą wartością swoje zdanie wyraziło 59 osób. Jeśli chodzi o kolejną rolę ojca, czyli utrzymanie materialne, za taką wartością najwięcej odpowiedzi znalazło się dopiero na czwartym miejscu (45 osób). Z kolei 63 osoby uznało, jako pierwszoplanową wartość szeroko pojętą opiekę nad rodziną. Co do duchowości zyskała ona najwięcej

10. Jaka jest według Ciebie pozycja ojca w rodzinie?

Pozycja ojca w rodzinie	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
najważniejszy	4	1	-	-	4	1
ojciec ↔ matka	56	38	50	1	106	39
matka ważn.	3	-	5	-	8	-
znikoma	2	1	-	-	2	1
głową rodziny	5	8	6	-	11	8
wspierającą	3	1	5	-	8	1
Ogółem	73	49	65	1	139	50

głosów dopiero na szóstym miejscu (55 osób). Natomiast wykształcenie uznała największa grupa studentów, ale dopiero na piątym miejscu, w sumie 78 respondentów. Patrząc na wszystkie odpowiedzi jednoznacznie wynika, że przekaz życia to według studentów główna rola ojca w rodzinie. (Tabela 10)

Interesującymi są też odpowiedzi dotyczące pozycji ojca w rodzinie. Badani dość jednoznacznie opowiedzieli się za miejscem ojca w rodzinie. I z udzielonych odpowiedzi wynika, że ojciec ma być na równi z matką. Takiego zdania jest 145 studentów. Drugie miejsce zajęły odpowiedzi stawiające ojca w roli głowy rodziny (19 osób). Zatem odwieczny patriarchalizm przeszedł w opinii badanych do lamusa. Równouprawnienie, które jest propagowane, ma swoje odzwierciedlenie w świadomości badanych studentów. Zapewne też, należy przypuszczać, że edukacja na uniwersytecie katolickim, na któ-

rą składają się wykłady np. z katolickiej nauki społecznej, ma w tym swój udział. Ponadto formacja i praca duszpasterska mają w tym także swoje znaczenie.

4. Ojciec jako osoba

Ojciec i matka - dwie najbliższe sobie i dzieciom osoby - są dla swoich potomków nie tylko dawcami życia. Podejmując trud wychowania dzieci, czyli prowadzenia ich przez lata aż do uzyskania pełnej dojrzałości, biorą na siebie odpowiedzialność za ich wszechstronny rozwój i jakość egzystencji. Każdy człowiek „dźwiga” bagaż doświadczeń wyniesionych z domu rodzinnego. Mogą mu one pomóc w rozwiązywaniu różnych życiowych problemów, ale mogą też być balastem utrudniającym, czy wręcz uniemożliwiającym normalne funkcjonowanie w świecie. I tu uwidacznia się ogromna odpowiedzialność matki za jakość jej macierzyństwa i ojca za jakość jego ojcostwa. Być ojcem nie sprowadza się tylko do biologii. To olbrzymia, de-

11. Jakimi głównymi cechami winien odznaczać się ojciec w rodzinie? Napisz przynajmniej 3 cechy według ważności:

Główne cechy ojca w rodzinie	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
Odpowiedzialny	1 - 26	1 - 20	1 - 21	1 - 1	1 - 47	1 - 21
	2 - 11	2 - 5	2 - 9	2 - 0	2 - 20	2 - 5
	3 - 5	3 - 9	3 - 7	3 - 0	3 - 12	3 - 9
Opiekuńczy-troskliwy kochający	1 - 31	1 - 20	1 - 18	1 - 0	1 - 49	1 - 20
	2 - 27	2 - 6	2 - 31	2 - 1	2 - 58	2 - 7
	3 - 15	3 - 13	3 - 20	3 - 0	3 - 35	3 - 13
Wyrozum./sprawiedliwy	1 - 9	1 - 3	1 - 6	1 - 0	1 - 15	1 - 3
	2 - 11	2 - 14	2 - 6	2 - 0	2 - 17	2 - 14
	3 - 22	3 - 7	3 - 16	3 - 0	3 - 38	3 - 7
Zaradny bezpieczeństwo	1 - 5	1 - 3	1 - 9	1 - 0	1 - 14	1 - 3
	2 - 7	2 - 18	2 - 8	2 - 0	2 - 15	2 - 18
	3 - 18	3 - 6	3 - 5	3 - 1	3 - 23	3 - 7
Męskość stanowczość	1 - 2	1 - 6	1 - 5	1 - 0	1 - 7	1 - 6
	2 - 6	2 - 4	2 - 3	2 - 0	2 - 9	2 - 4
	3 - 3	3 - 7	3 - 6	3 - 0	3 - 9	3 - 7

likatna sfera kontaktów międzyludzkich, uczuć, przeżyć, dążeń i działań. Ojciec jest dla dziecka wzorem mężczyzny, męża. Współczesna rodzina zmienia się nadal. Nowym elementem pełnienia roli ojca są próby podejmowania przez mężczyzn wszystkich czynności opiekuńczo-wychowawczych w stosunku do dziecka podczas nieobecności żony. Odpowiedzialność ojca za harmonijny rozwój rodziny i zapewnienie jej poczucia bezpieczeństwa jest tym większa, że na samym początku swego istnienia rodzina wchodzi zazwyczaj w okres spiętrzających się trudności zewnętrznych, którym tylko z wielkim wysiłkiem może podołać pod warunkiem samozaparcia obojga małżonków.

Następnie zapytano studentów o główne cechy ojca, którymi winien się odznaczać w rodzinie. Odpowiedzi pogrupowano w pięć głównych wartości. Pierwsza grupa zdefiniowana została jako „odpowiedzial-

ność”. Wartość ta zajęła drugie miejsce (68 odpowiedzi) po wartości „opiekuńczy-troskliwy-kochający” (69 osób). Analizując dwie pozostałe cechy, czyli „zaradność-bezpieczeństwo” i „męskość-stanowczość”, dwie pierwsze zyskały największe znaczenie w opinii studentów. Szczegółowo gradację wartości w tym względzie przedstawia powyższa tabela.

Bardziej uproszczonym było pytanie dotyczące autorytetu ojca. Studenci mieli w sumie trzy alternatywne odpowiedzi. Co prawda większość, czyli 82 respondentów uznało, iż ojciec cieszy się autorytetem w rodzinie, to 32 osoby było innego zdania, zaś 34 osób nie mogło udzielić jednoznacznej odpowiedzi i dlatego odpowiedzieli: „nie wiem”. Pewna grupa badanych w ogóle nie udzieliła przy tym pytaniu żadnej odpowiedzi. Powodem dla części było fakt, iż ojciec już nie żyje bądź żyje poza domem, albo wręcz nie była zdecydowana co do odpowiedzi na to

12. Czy Twój ojciec jest dla Ciebie autorytetem?

Czy ojciec jest autorytetem	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
Tak	48	32	41	1	49	33
Nie	15	7	10	-	25	7
Nie wiem	10	10	14	-	24	10
Ogółem	73	49	65	1	98	50

13. Jaka główna cecha wyróżnia Twojego ojca? Określ tę cechę jednym słowem.

Szacunek wobec ojca	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
Odpowiedzial.	41	22	25	1	67	23
Wyrozumiałość	7	5	2	-	9	5
Poczucie humoru	1	3	6	-	7	3
Szczerość	2	3	7	-	9	3
Skromność	1	1	1	-	2	1
Słabość	8	5	3	-	11	5
Brak odpowied	2	-	2	-	4	-
Ogółem	62	39	65	1	127	40

pytanie. W dalszej części ankiety postawiono studentom pytanie, jaka główna cecha wyróżnia ich ojca. Chodziło zarówno cechy pozytywne jak i negatywne.

W grupie pozytywnych odpowiedzi dominującą cechą ich ojca w opinii studentów jest odpowiedzialność. Takiego zdania było 90 osób. Na drugim miejscu

14. Jak oceniasz postępowanie moralne swego ojca?

Ocena moralna postępowania ojca	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
bez zarzutu	33	20	22	-	55	20
wzorowy	9	8	6	1	15	9
na poziomie	12	15	22	-	34	15
musi zmienić	13	3		-	19	3
zgorzeniem	5	2	2	-	7	2
Ogółem	72	48	65	1	137	49

15. Jakie masz oczekiwania wobec swojego ojca? Wymień hasłowo nie więcej jak 3 propozycje.

Oczekiwania wobec ojca	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
Wyrozumiały Zaufanie	1-14 2-11 3-2	1-12 2-3 3-0	1-18 2-11 3-16	1-0 2-0 3-0	1-32 2-22 3-18	1-12 2-3 3-0
Więcej czasu	1-2 2-2 3-0	1-2 2-0 3-1	1-6 2-5 3-3	1-0 2-0 3-0	1-8 2-7 3-3	1-2 2-0 3-1
Odpowiedzialny	1-9 2-11 3-5	1-2 2-7 3-5	1-0 2-0 3-0	1-0 2-0 3-0	1-9 2-11 3-5	1-2 2-7 3-5
Stanowczość	1-0 2-0 3-1	1-1 2-0 3-3	1-2 2-1 3-3	1-0 2-0 3-0	1-2 2-1 3-4	1-1 2-0 3-3
Uczciwość	1-0 2-0 3-4	1-0 2-1 3-0	1-4 2-3 3-1	1-0 2-0 3-0	1-4 2-3 3-5	1-0 2-1 3-0
Wsparcie	1-15 2-15 3-10	1-8 2-8 3-0	1-16 2-16 3-14	1-0 2-0 3-0	1-31 2-31 3-24	1-8 2-8 3-0
Kochał rodzinę	1-7 2-8 3-14	1-10 2-3 3-7	1-11 2-16 3-11	1-1 2-0 3-0	1-18 2-24 3-25	1-11 2-3 3-7
Walka z nałogami	1-3 2-0 3-0	1-0 2-0 3-0	1-0 2-0 3-1	1-0 2-0 3-0	1-3 2-0 3-1	1-0 2-0 3-0
Znalezienie pracy	1-0 2-0 3-1	1-0 2-0 3-0	1-1 2-0 3-0	1-0 2-0 3-0	1-1 2-0 3-1	1-0 2-0 3-0
Brak odp.		2				

uplasowała się grupa odpowiedzi dotyczącej negatywnej cechy – 16 osób. Studenci wymieniali tu różne patologie czy skłonności ich ojców np. do alkoholu, braku aktywności zawodowej czy innych zachowań. Wśród pozytywnych cech na drugim miejscu znalazła się „wrozumiałość”. Oceniając generalnie należy powiedzieć, że w sumie 20 badanych albo wskazało negatywne cechy bądź nie dało żadnej odpowiedzi. Jest to dość znikomy procent w stosunku do ogółu badanych. Kolejne pytanie dotyczyło oceny moralnej postępowania ojca. (Tabela 14)

Przy odpowiedziach zaproponowano trzy oceny pozytywne i dwie negatywne. Wśród pozytywnych dominującą była ocena, iż ojciec jest człowiekiem „bez zarzutu” (75 osób). Na drugim miejscu znalazła się ocena jako „na poziomie” (49 osób). Z kolei wśród negatywnych ocen moralnego postępowania, 22 badanych uznało, iż ojciec winien zmienić swoje postępowanie, zaś dziewięciu uznało, że jest zgorzeniem. Ogólną liczbę pozytywnych ocen stanowi grupa 148 odpowiedzi a negatywnych 31 odpowiedzi. Należy wyrazić pewne zaniepokojenie takimi wynikami w tej kwestii.

Każdy człowiek, a tym bardziej każde dziecko wobec własnego ojca ma pewne oczekiwania. Oczekiwania te mogą doty-

czyć wielu różnych wartości, spraw, działań. W kolejnym etapie badania zapytano studentów, jakie mają oczekiwania wobec własnego ojca. Odpowiedzi miały dotyczyć najwyżej trzech oczekiwań. Po przeprowadzeniu badań skumulowano odpowiedzi do dziewięciu grup. Ze względu na szeroką skalę oczekiwań, odpowiedzi występują w różnej gradacji. Wśród odpowiedzi dziewcząt na pierwszym miejscu znalazły się wyrozumiałość i zaufanie. Jest to oczekiwanie 44 osób, w tym 32 dziewcząt i 12 chłopców. Na drugim miejscu znalazło się „wsparcie”, takiego zdania było 31 dziewcząt. Chłopcy uznali, że najważniejszym jest, aby ojciec był wyrozumiały oraz kochał rodzinę. Największą ilość odpowiedzi uzyskały w sumie trzy główne wartości, a mianowicie: miejsce pierwsze „wrozumiałość-zaufanie” 87 odpowiedzi, drugie miejsce „wsparcie” 102 odpowiedzi, przy czym wiele z nich wymienionych zostało na drugiej bądź trzeciej pozycji. Trzecią wartością zyskującą 94 odpowiedzi rozczłonkowanych na trzech kolejnych miejscach było „wsparcie”.

Kolejne pytanie dotyczyło dobra, które najbardziej cenią sobie studenci w osobie własnego ojca. Zaproponowano sześć odpowiedzi, które dotyczyły różnego rodzaju dobra. Zdecydowaną przewagę zyskały dobra osobowościowe, takiego zdania

16. Jakie dobro najbardziej cenisz w postawie Twojego ojca?

Jakie dobro cenisz w postawie ojca	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
duchowe	5	5	7	-	12	5
intelektualne	6	7	3	1	9	8
osobowościowe	33	14	34	-	67	14
zawodowe	9	7	16	-	24	5
społeczne	12	4	5	-	18	4
Ogółem	65	37	65	1	130	38

jest 81 respondentów. Na drugim miejscu znalazły się dobra zawodowe a na trzecim społeczne. Na równym poziomie zyskały dobra duchowe i intelektualne – po 17 odpowiedzi. Wyniki wskazują na istotę posiadania dobrych cech osobowościowych, ludzkich. Pozostałe są ważne, lecz nie odgrywają – w opinii studentów – tak istotnej roli. (Tabela 16)

W ramach znaczenia obecności ojca w rodzinie badanych zapytano czy ojciec odegrał znaczącą rolę w ich życiu. Okazuje się, że aż 153 osoby uznało, że ojciec rzeczywiście odegrał w ich życiu ważną rolę. Przeciwnego zdania jest 23 osoby a 14 osób nie ma na ten temat swojego zdania. Zapewne jest to ważne i zadowalające zjawisko. Zatem rola ojca w rodzinie tak często lekceważona choćby w mediach winna na nowo stać się zauważalną i cenioną.

W naszym życiu bywa, iż pomimo, że przebywają z nami bliskie nam osoby, to jednak generalnie odczuwamy ich brak. Na to składa się wiele przyczyn, np. praca za-

wodowa, cechy osobowościowe tych osób itp. W tym przypadku studenci w liczbie 121 uznało, że nie czują braku bliskości. Jednak grupa 40 osób wyraziło odmienną opinię a 27 badanych nie określiło swego stanowiska. Należy w tym miejscu wyrazić pewien niepokój w tej materii. Być może spowodowane jest to rozłąką badanych od rodziny z racji na studia. Z analizy wypowiedzi wynika, że brak bliskości występuje w większym stopniu wśród studentów prawa. Należy przy tym zauważyć, studenci pedagogiki pochodzą z okolicznego terenu, wielu z ich ma codzienny kontakt z rodziną. Znaczny procent studentów prawa pochodzi spoza terenu uczelni. Studenci ci rzadziej bywają w domu rodzinnym i być może jest to też tym spowodowany brak bliskości ojca.

Zapytano też studentów z jakiego wywodzą się środowiska. Największa liczba studentów ma pochodzenie ze wsi (100 osób). Pozostali pochodzą z miasta głównie z miast liczących w przedziale od 50-100 tys. mieszkańców. Jedynie 8 osób badanych pochodzi z aglomeracji

17. Czy ojciec w Twoim życiu odegrał lub odgrywa ważną rolę?

Rola ojca w życiu badanych	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
Tak	55	40	57	1	112	41
Nie	10	7	6	-	16	7
Nie wiem	8	4	2	-	10	4
Ogółem	73	51	65	1	138	52

18. Czy pomimo, iż masz fizycznie ojca odczuwasz jego brak bliskości?

Czy odczuwasz brak bliskości ojca?	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
Tak	11	11	18	-	29	11
Nie	51	31	41	-	90	31
Nie wiem	13	7	6	1	19	8
Ogółem	75	49	65	1	140	50

powyżej 100 tysięcy mieszkańców. Większy procent pochodzenia miejskiego mają studenci prawa aniżeli studenci pedagogiki. Zatem należy wnioskować, że kierunek prawo cieszy się większym uznaniem przez środowiska miejskie. (Tabela 19)

Bardzo istotna kwestia, jaka została zasygnalizowana w kolejnym pytaniu, to

sprawa wskazania tego co jest najbardziej istotne w życiu ojca. Poproszono studentów by każdy z nich wskazał nie więcej jak trzy zadania najistotniejsze. Wśród wielu zasygnalizowanych zadań najczęściej osób w pierwszej kolejności wskazało „dbałość o rodzinę” (68 badanych). We wszystkich trzech kategoriach opcję tę wskazało w sumie 138 osób. Na drugim

19. Z jakiego środowiska pochodzisz? Zaznacz właściwe.

Środowisko pochodzenia	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
wieś	33	18	49	-	82	18
m. do 10 tys.	11	3	2	-	13	3
m. do 25 tys.	10	4	4	-	14	4
m. do 50 tys.	4	7	4	1	8	8
m. do 100 tys.	10	17	5	-	15	17
pow. 100 tys.	5	2	1	-	6	2
Ogółem	73	51	65	1	138	52

20. Co według ciebie jest najważniejsze w roli ojca? Określ nie więcej jak 3 zadania.

Najważniejsze zadania ojca	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
Wychowanie	1-14	1-6	1-7	1-0	1-21	1-0
	2-6	2-9	2-9	2-0	2-15	2-0
	3-5	3-7	3-7	3-0	3-1	3-1
Zapewnienie bytu	1-4	1-5	1-4	1-0	1-8	1-5
	2-13	2-9	2-4	2-0	2-17	2-9
	3-11	3-13	3-8	3-1	3-19	3-14
Dbałość o rodzinę	1-25	1-20	1-22	1-1	1-47	1-21
	2-15	2-8	2-17	2-0	2-32	2-8
	3-6	3-8	3-16	3-0	3-22	3-8
Odpowiedzialność	1-6	1-9	1-5	1-0	1-11	1-9
	2-7	2-7	2-1	2-0	2-8	2-7
	3-9	3-0	3-4	3-0	3-13	3-0
Kochać rodzinę	1-5	1-1	1-10	1-0	1-15	1-1
	2-9	2-4	2-8	2-0	2-17	2-4
	3-13	3-6	3-7	3-0	3-20	3-6
Być autorytetem	1-5	1-2	1-5	1-0	1-10	1-2
	2-6	2-2	2-4	2-1	2-10	2-3
	3-8	3-1	3-3	3-0	3-11	3-1
Zapewnić bezpieczeństwo	1-4	1-3	1-2	1-0	1-6	1-3
	2-4	2-0	2-9	2-0	2-13	2-0
	3-4	3-1	3-4	3-0	3-8	3-1

miejszu studenci podkreślili, aby ojciec „kochał rodzinę”. Takiego zdania było 63 respondentów. Najmniej odpowiedzi dotyczyło zapewnienia bezpieczeństwa rodzinie. Zapewne ma to związek z dorastającym życiem młodego człowieka, który bardzo często chce być samodzielnym.

Jednym z pozytywnych relacji interpersonalnych jest kontakt werbalny. Również i w tym przypadku postawiono studentom pytanie, czy i jak często rozmawiają o swoich sprawach z ojcem. Okazuje się, że „często” rozmawia 63 osób badanych, „sporadycznie” 55 studentów, natomiast „bardzo często” dialog podejmuje 26 osób. Jedynie 12 osób rozmowę z ojcem podejmuje „zawsze” a 24 osoby „nigdy”. Przyczyn można znajdować się w wielu obszarach. Okazuje się, że pewna grupa studentów, która ma ojca z różnymi problemami, ma także negatywne relacje i jest zamknięta na rozmowy o nich ze swoim ojcem.

Jako ostatnie pytanie dotyczyło ono relacji a właściwie miłości studentów wobec ojca. Na pytanie czy kochasz swego ojca, „tak” odpowiedziało 172 osoby, natomiast „nie” udzieliło 7 osób. Zatem należy twierdzić, że zdecydowana większość studentów darzy miłością swego ojca. Jedynie 7 osób nie dzieło jednoznacznej odpowiedzi na ten temat.

KU PODSUMOWANIU

Odwieczne funkcje ojców w rodzinach - prokreacyjna, ekonomiczna, ochronna czy wychowawcza - uległy znaczącym przemianom. Wymusiły je radykalne przemiany społeczno - ekonomiczne i kulturowo-obyczajowe, jakie w skali makro wystąpiły po II wojnie światowej i po dziś dzień trwają. Wymusiła je przede wszystkim zawodowa praca kobiet - żon i matek. Natomiast wzmożone oczekiwania i potrzeby konsumpcyjne wymuszają wzmożoną pracę zarobkową współczesnych ojców i matek. Ich praca przebiega jednak w warunkach

21. Jak często rozmawiasz o swoich sprawach ze swoim ojcem?

Rozmowy z ojcem w spr. osobistych	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
zawsze	7	3	2	-	9	3
bardzo często	7	7	12	-	19	7
często	22	14	26	1	48	15
sporadycznie	29	10	16	-	45	10
nigdy	10	5	9	-	19	5
Ogółem	75	39	65	1	140	40

22. Czy kochasz swojego ojca?

Czy kochasz swego ojca?	Prawo		Pedagogika		Razem	
	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci	Studentki	Studenci
	L	L	L	L	L	L
Tak	65	46	63	1	125	47
Nie	5	2	0	-	5	2
Nie wiem	2	3	2	-	4	3
Ogółem	72	51	63	1	134	52

panującego u nas w kraju dużego bezrobocia, a więc w warunkach dyskomfortu i ciągłego zagrożenia. W tak skomplikowanej sytuacji nie przestając być wartością, współczesne ojcostwo jest coraz trudniejsze w sprawowaniu - wciąż się musi przemieniać i dostosowywać. Wydaje się, że oscyluje ku postawie otwartego przejawiania miłości i w różny sposób służenia rodzinie - w miejsce dotychczasowej dyktatury. Dlatego obecnie autorytet ojcowski wydaje się być labilny, a taki być nie powinien. Współczesny autorytet ojcowski powinien współbrzmieć w partnerskim dialogu z autorytetem matczynym. I to właśnie kobiety przede wszystkim powinny pomóc swoim mężczyznom w uformowaniu na nowo ich ojcowskich postaw i ich nowych funkcji w rodzinach. Po prostu - jak się wydaje - macierzyństwo musi wesprzeć, a tym samym dowartościować ojcostwo w jego nowoczesnym kształcie. Co więcej współczesny wymiar ojcostwa pozostaje w ścisłym związku z pewnym kryzysem męskości, jaki wyraźnie daje się zaobserwować. W naszym patriarchalnym społeczeństwie jest to niezwykle fenomen.

Ojciec ma do spełnienia w rozwoju społeczno-moralnym dziecka niezwykle ważną rolę. Polega ona na dostarczaniu takich bodźców, których dziecko od matki otrzymać nie może. Dzięki obecności ojca dziecko od razu wchodzi w taki sposób życia, jaki jest naturalny dla człowieka w grupie społecznej. Przez ojca jego kontakt ze światem wzbogaca się, bo dziecko jest kochane i samo kocha jeszcze jedną osobę, ale także dlatego, że widzi, że rodzice się kochają.

STRESZCZENIE

Przemiany, jakim podlega współczesna rodzina wymagają aktywnego uczestnictwa ojca w wypełnianiu zadań opiekuńczo – wychowawczych wobec dziecka. Obecność jego w wychowaniu dziecka jest tak samo niezbędna, jak i matki. Rola ojca w rodzinie jest równie ważna ze względu na potrzebę wzorca osobowego, który jest konieczny nie tylko w procesie wychowania chłopców, ale i dziewcząt. Córce odpowiedni wzór osobowy ojca ułatwia poleganie na sobie samej, a w przyszłości zrozumienie męża i syna. Wynika stąd, iż obecność ojca w procesie wychowania dzieci zarówno płci męskiej jak i żeńskiej oraz aktywne uczestnictwo w tym procesie jest konieczne, aby rozwój psychofizyczny przebiegał prawidłowo.

SUMMARY

The changes in the modern family require the active participation of the father in the process of doing care and upbringing duties for the child. Father's presence in the upbringing of a child is just as necessary as well as the mother's. The role of the father in the family is also important because of the need of the personal example, which is necessary not only in the upbringing of boys, but also girls. The right personal example of the father makes easier for the daughter to rely on herself and in the future to understand her husband and her son. It follows that the presence of a father in the upbringing of children, both male and female, and active participation in this process is essential to make the psychological development proceed correctly.